

שליחות יד – הבדל מהותי בינה לבין גזילה / גניבה 1160

חדושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף מא עמוד א

...אבל טעמו של דבר משום דהאי רועה לא שואל ולא גזלן הוי, דכיון שאינו מבטלה ממלאכת הבעלים והיא רועה באפר והולכת עם העדר במקום שדעת בעלים שתלך שם ואין זה דעתו להוציאה מרשות הבעלים לא משום שאלה ולא משום גזלה, אין זה לא שואל ולא גזלן שהרי לא נשתמש בה בכולה שיוציאנה ממלאכת הבעלים ומרשותם, אבל מ"מ כיון שהוא משתמש בה הרי הוא שולח יד בפקדון שהשולח יד בפקדון אפילו במקצת חייב בכל,

חדושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף מא עמוד א

ושלשה דברים הוזכרו כאן במאי דקתני מתני' לצרכו, או שנטלה לגזלה או שנטלה לשלוח בה יד או שהיה עליה שואל שלא מדעת, וכל אחד מאלו חייב הוא באונסין וצריכין משיכה דבלא משיכה לא מחייבי כלל דברשותא דמריה קיימא וכדאמרין לקמן והא לא משך, וגזלן ושואל שלא מדעת שייכי בכל אדם בין שומר בין איניש דעלמא, אבל שולח יד ליתיה אלא בפקדון ושמו מוכיח עליה וכדאמר קרא גבי שומרים אם לא שלח ידו, והנוטל לגזול הוא הנוטל על דעת ליטלה כולה או מקצתה לעצמו או שיחסרנה ולא ישלם לבעלים והוא חייב באונסין מכיון שמשך לדעת כן ואף על פי שלא חסר, והשולח יד בפקדון דעתו ליטול ולחסר הכל או מקצת על דעת לשלם לבעלים ובוזה נחלקו אם צריך חסרון לחייבו באונסין אם לאו, ושואל שלא מדעת אין דעתו לחסר לבעלים כלום אלא שרוצה להשתמש בו ולהחזירו למקומו ואם הוא תשמיש שראוי לשכר דעתו לתת שכר לבעלים, ומיהו בתשמיש שהוא עושה יש קלקול לממונם של בעלים ואף על פי שאינו מתחסר בתשמיש אפשר היה דאידי דמטלטל לה תשבר או יארע בה נזק, דאלו בדבר שא"א לבא לידי נזק בטלטולו ליכא למ"ד דשואל שלא מדעת גזלן הוי דהא לא עביד ולא מידי, וכל זה מיסודו של הרמב"ן, וכן נראה דעת רש"י לקמן, ולהוציא מדברי הר"ה שכתב בספר המאור דשואל שלא מדעת ושליחות יד למ"ד אינה צריכה חסרון חדא מילתא היא והוצרך לדחוק עצמו מאד בשמעתא דילקה בחסר וביתר דלקמן, והפ"י שכתבנו מושכל ומובן לעצמו ואין להרהר אחריו, והוא דעת רבותינו בעלי התוספות.

שו"ת תורת אמת סימן קב

היקרים ומעולים ה"ר מאיר ארואטו וה"ר זכריה בונפ"ל וה"ר יעקב פולאשטרו יצ"ו היו פרנסים מק"ק פליבנה יע"א והיו ביד ה"ר זכריה הנז' מעות ממס המלך יר"ה מהק"ק הנז' ורצה להלך חוץ לעיר לסחורתו ובא אצל ה"ר מאיר הנז' ליתן לו המעות הנז' ואמר לו ה"ר מאיר שיתנם ביד ה"ר יעקב פולאשטרו לפי שגם הוא היום או למחר ילך לסחורתו ויפצר בו ה"ר זכריה הנז' עד שהוכרח הר מאיר ליקח המעות וכשהוצרך הר' מאיר לילך לסחורתו לא היו בעיר שום א' מחביריו לתת המעות בידו והנה הוא נחפז ללכת ובא אצל א' מטובי העיר ומהק"ק עשיר גדול ונאמן וירא שמים ומנה המעות בפניו כמספרם כמשפט וחתמם בחותמו מידו לידו בפני אנשים כשרים וצוה לו שיניחם באוגארה של רבי חייא ו' עטר שהיה בתוך הקארבאסארה ליותר שמירה עד שיבא שר מאת המלך יר"ה שגובה המס ואז יתנו לו המעות כמנהג העיר ובתוך הזמן אש /אלקים/ נפלה מן השמים בתוך הקארואסאר' ונשרפו הבתים ונאבדו המעות ואחר ימים ששב ה"ר מאיר לביתו קמו עליו אנשים מהק"ק הנז' שישלם המעות ואם לא שיחרימוהו ערב ובקר בכל יום וכו' ובהיות שהיה זה בעשרת ימי תשובה הנה לה"ר מאיר הנז' פחד קראהו ורעדה ולקחו ממנו על כרחו שלא בטובתו שני שלישי המעות ועוד. וכראותו כך הלך אצל הרבי חייא הנז' ואמר לו שהמעות שהיו בידו מה עשה מהם והשיב שחבירו הר' יעקב פולאשטרו בא בעודו חוץ לעיר והסיר החותם ומנה המעות וחזר והניחם שם ואחר כך אש /אלקים/ נפלה וכו' ונאבדו המעות ואמר לו ה"ר מאיר הנזכר שממון הרבה היו באותה ההוג'ארה מאנשי רבים והציל מכל א' מעט או הרבה איך לא הציל ממעו' הק"ק כלל ועיקר והשיב שהיה בהול מחמת האש כו' והטענות שטוענין לחייב ה"ר מאיר הן אלו. א' שאם הקהל עשו אותו נאמן לא היה שיעשה הוא נאמן לאיש אחר. ב' שהיו באותן מעות שלשים גרו' שלמים והסירם והניח במקומן חסרים עם מעות הפחת. ג' ששמעו שהניח בתוכם ג' גרו' מזוייפין. וה"ר מאיר הנזכר צעק יצעק על החמס אשר בכפיהם והעול אשר עשו עמו ומשיב לטענותם שכיון שהקהל מינו אותו לפרנס עליהם כבר נתנו לו רשות שיעשה ממעות הקהל כפי הנראה לו להנאת הקהל.

והנה הוא כשנפחז ללכת לסחורתו לא מצא בעיניו שמירה יותר מעולה מזאת לסבה שלא היה בעיר שום א' מחביריו ולזה בחר לתת המעות ביד א' מהקהל עשיר גדול בפני י' אנשים כשרי וצוה לו שיניחם בתוך אוג'ארה כו' כי שם מניחים כל העולם נכסיהם ליותר שמירה מעולה כו' גם במה שהסיר הגרושי' ההם זאת עשה להנאת ההקדש שפעמים רבות שבעל המס לוקח הגרו' כמו שהם כו' וישארו מעות הפחת להנאת ההקדש.

וענין הנחת הגרו' המזוייפים לא היו דברים מעולם כו' יורנו מורנו הדין עם מי ואם נעשה עול עם ה"ר מאיר הנז' ואם נקרא פושע ר' חייא הנזכר במה שהניח להסיר החותם מהמעו' מהר יעקב פולאשטרו הנז' ושכרו כפול כו'.

תשובה אין ספק שה"ר מאיר פטור מכל התביעות והטענות שטענו עליו ולהיות הדברים פשוטים לא האריך בהם לראיות כו'.
+ שומר שמסר לשומר כו' ומי שמסר נכסי הקהל לאחד מחשובי הקה' + ואומר כי לטעני' שומר שמסר לשומר הדברים פשוטים שכיון שנתן המעו' לא' מחשובי הקהל ומטובי העיר כמו שבא בשאלה הוא פטור שהרי לשון טובי הוא ממונים על העיר וסתם ממונה על העיר פעמים רבות יש בידו נכסי הקהל ולכן הוא פטור דדמי לההיא דהנהו גינאי דפ' המפקי' ואפי' למהר"י וויל ז"ל שמדקדק מדברי הרמב"ם דבעי' רגיל בכך אין ספק שא' מטובי העיר רגיל להיות אצלו נכסי הקהל ומה גם שכתוב בשאלה ונאמן כו'.

ועוד שהרי זה דומי' למה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ז מה' שאלה ופקדון וז"ל המקפי' /המפקיד/ אצל חברו והלך בעל הפקדון למדינת הים והרי השומר רצה לפרש מיבש' לים או לצאת בשיירא יש מי שהודי' שאם בא השומר והביא הפקדון לב"ד נפטר מאחריות שמירתו ודברי' של טעם הם שאין אוסרין זה במדינה זו מפני פקדון של זה שהלך ואי אפשר לו להוליכו עמו שמא יארע לו אונס ויהי' חייב באחריותו וב"ד מפקדין אותו ביד נאמן אצלם מפני השבת אבדה לבעלי ע"כ. וכבר כתב המג"ד ז"ל שאע"פ שלא נזכר בגמ' דברי טעם הם והנה ה"ר מאיר כן עשה שקבץ י' אנשים כשרים כמו שבא בשאלה ואין לך ב"ד גדול מזה לענין זה.

+ שפרנס הקהל יכול לעשות הישר והטוב + ועוד יש טעם נכון לפוטרו שכיון שר' מאי' הוא פרנס ונאמן לקהל הרי יש כח בידו לעשות הישר והטוב בעיני אלקים ואדם כמו שעשה שמסרם ביד איש ישר ונאמן בפני י' כ"ש וק"ו שהרי נכסים אלו הם מעו' המס כמו שכתוב בשאלה שהם ממעות מס כל הקהל ור' מאיר יש לו ג"כ חלק בהן וא"כ הרי הוא כשותף וכל מה שעשה לצורך השותפות ביושר ובנאמנות עשה וכ"ש שמסרם ליד שותף אחר כשר וזה ברור. ולטענת שהחליף הגרושו' ג"כ נפטר מטעם זה שהרי הוא פרנס ושותף ונאמן על הצבור ועשה כל הדברי' לצורך הצבור ולתועלתם ולא עוד אלא שאפי' שנודה לטוענים עליו ונאמר שנקרא שולח יד בפקדון אפי' הכי הוא פטור שהרי שם גרושו' אחרי' שם וה"ל כהחזיר' לבעלי שאין לך בעלי' גדולי' ממנו שהוא פרנס ושותף וכ"ש שנתנם ליד איש ישר ונאמן בפני עשרה גם ה"ר חייא נ' עטר הוא פטור כי בדין עשה להני' לה"ר יעקב פולאשטרו שהרי הוא ג"כ היה פרנס. א"כ אין מקום לשאלה זאת כלל ועוקר ותמהני איך חיובו את ר' מאי' הנז' ולקחו ממנו ממון שלא כדין באופן שאין כאן מקו' להארי לרו' פשיטו' הענין.

רק באתי להתלמד פה על שתי חקירות שיש לחקו' ולדרוש הגע עצמך אם נניח שר' מאיר לא היה פרנס על הצבו' ולא היו הנכסי' מנכסי הקהל רק מאיש נכרי שהפקיד ביד ה"ר מאיר אותם המעות החקירה הא' אם נקרא ר' מאיר שולח יד בפקדון כיון שלא נתכוון לגזול רק לשלם וראיה לזה שתכף שם גרושו' אחרי' במקומן. החקירה הב' היא שאף את"ל שאפי"ה נקרא שולח יד אם נתחייב דוקא על אותם הגרושו' שלקח או על כל שאר המעות.

+ מי ששלח יד בפקדון ולא נתכוון לגזול רק על מנת לשלם כו'. + והנה החקירה הא' היא פשוטה בעיני שהרי הטור ז"ל /בחומ"מ/ סי' רצ"ב כתב וז"ל אין הנפקד רשאי לשלוח יד בפקדון ואם שלח בו או משהגביהו לשלו' בו יד אפי' אינו מכוון הבעה"ב לגזולו אלא להשתמש בו קם ליה ברשותיה וחיי' באונסין אף על פי שלא נשתמש בו ע"כ. הרי לך שאע"פ שלא נתכוון לגזולו מתחייב וכ"ת דהא דהטור ז"ל שאני דמייירי שהגבי' הפקדון כולו לזכות בכולו ולכן אף על פי שלא נתכוון רק להשתמש בו חיי' כיון שנתכוון לכולו וכן נמי לדעת הטור ז"ל אף שלא נתכוון לשלוח יד בכל הפקדון רק בקצתו ואותו הקצת נתכוון לגזולו נתחיי' על כל השא' כיון שאנתו /שאותו/ הקצת נתכוון לגזולו שזהו דין השולח יד הכתוב בתורה אבל במי שלא נתכוון רק לקצתו ואפי' אותו הקצת לא נתכוון לגזולו רק לשלמו שמא לא יתחייב רק באותו המקצ'. ולדעתי ודאי הא לאו מילת' היא איבעי' אימ' סברא אב"א משנ' אב"א סבר' שכיון שאנו מוכרחי' לומר' שהמקצ' ששלח בו יד הוא חיי' בין שנתכוון לגזולו בין שנתכוון להשתמש בו א"כ מהיכן לנו לחלק בשא' הפקדון ולומר' שכשלק' המקצ' בתור' גזל אז יתחיי' על השא' וכשלא לקחו בתורת גזל לא יתחייב על השאר הרי באותו מקצת דין גזל ודין להשתמש' הן שוין א"כ אין טעם ודאי מסברא לחקירה זאת. איבעי' אימא משנה שנינו הגביה את החבי' /החבית/ ונטל ממנה רביעית ונשברה משלם את כולה. והרב בעל נ"י עלה דהך פלוגתא דשליחות אי צריכ' חסרון או לא כתב וז"ל איתמר רב ולוי חד אמר' שליחות יד צריכה חסרון וחד אמר' אינה צריכה ואף על פי שלא החסיר' מידי כיון שהגבי' ע"מ לחוסרה מההי' שעתא קיימא ברשותיה להתחייב באונסי' כגון מגביה חבי' ע"מ ליטול ממנה רביעי' ואף על פי שהיה דעתו לשלם נקרא שולח יד להתחייב באונסיה כדפי' לעיל כו' א"כ הרי לך בפשיטו' שדין שולח יד הוא אפי' בדעתו לשלם ואפי' להתחייב על השא' וא"כ אין מקו' לחבירה זו.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות גניבה סימן שמוח סעיף א

אסור לגנוב, אפילו כל שהוא, דין תורה. ואסור לגנוב אפילו דרך שחוק, ואפילו על מנת להחזיר או כדי לשלם תשלומי כפל או כדי לצערו, הכל אסור, כדי שלא ירגיל עצמו בכך.

שיטת מקובצת מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

על מנת למקט. יש מפרשים דמירי שהוא אינו רוצה לעכב הגנבה בידו אלא הוא גונב כדי לצערו. ולא נראה דהא מעשים בכל יום שעושים כך. לכך יש מפרשים דודאי בדעתו לעכב הגנבה בידו אבל אינו גונב בשביל שום הנאה אלא כדי לצערו:

שעורי ר' דוד (פוברסקי) מסכת בבא מציעא דף מא עמוד א

ולפי"ז מבואר היטב דהחידוש דשליחות יד הוא היכא דנוטל על דעת לשלם לבעלים, דאף דהגביהו ע"מ ליטול כולו, אין עליו דין גזלן בכה"ג, [כיון דבדעתו לשלם], ורק מדין שליחות יד חייב, וזוהו בעינן דוקא חסרון למ"ד צריכה חסרון. וכ"כ בתשובת מוהר"א ששון (סי' ק"ב) דשליחות יד הוא בנוטל ע"מ לשלם, וגזלן דעלמא הוא בנוטל על דעת שלא לשלם.

קצות החושן סימן שמוח ס"ק א

(א) או כדי לצערו. ריש פרק איזהו נשך (ב"מ סא, ב) לא תגנובו דכתב רחמנא (ויקרא יט, יא) למה לי כו' אפילו על מנת למיקט. וכתב בשיטה מקובצת שם ז"ל, על מנת למיקט יש מפרשים דאיירי שהוא אינו רוצה לעכב הגניבה בידו אלא גונב כדי לצערו, ולא נראה דהא מעשים בכל יום שעושים כך, לכך יש מפרשים דודאי בדעתו לעכב הגניבה בידו אבל אינו גונב בשביל שום הנאה אלא כדי לצערו עכ"ל. ומלשון הרמב"ם בספר המצות נראה דאפילו רצונו להשיב הגניבה נמי הוא על מנת למיקט ע"ש מצוה (רס"ד) [רמ"ד] וז"ל, (ובספרי) [ובספרא] (ויקרא קדושים פרשה ב') לפי שנאמר בגניבה (שמות כב, ג) שנים ישלם שמענו עונש אזהרה מנין, ת"ל לא תגנובו על מנת למיקט, פירוש לצער הבעלים (ולחאבידן) [ולחכאבין] ואח"כ ישיבהו לו וע"ש. וא"כ מ"ש דמעשים בכל יום ראוי לזוהר בזה. ונסתפקתי בגונב על מנת למיקט אם הו"ל דין גנב ממש להתחייב באונסין, או נימא כיון דבדעתו להשיבו ואינו עושה אלא על מנת לצערו לשעה, נהי דאיסורא עביד אבל אין בו דין גנב להתחייב באונסין.

והנה מדברי שיטה מקובצת סוף פרק המפקיד (ב"מ מא, א ד"ה תרגמה) נראה דגזול על מנת לשלם אינו חייב באונסין, ע"ש בסוגיא דשליחות יד ז"ל, וגזלן ושואל שלא מדעת שייכי בכל אדם בין שומר בין אינש דעלמא, אבל שולח יד ליתיה אלא בפקדון ושמו מוכיח עליו, וכדאמר קרא גבי שומרין (שמות כב, ז) אם לא שלח ידו, והנוטל לגזול על דעת ליטלה כולה או ליטול מקצתה או שיחסרנה ולא ישלם לבעליו והוא חייב באונסין מכיון שמשך לדעת כן אף על פי שלא חסר, והשולח יד בפקדון דעתו ליטול ולחסר הכל או מקצת על דעת לשלם לבעלים עכ"ל. ומשמע דבאינש דעלמא אינו חייב באונסין אם הגביה על מנת לשלם ומכ"ש גונב על מנת למיקט ולהשיבו בעינא אח"כ, ואכתי צ"ע:

נחל יצחק חושן משפט סימן צב סעיף א

והנלע"ד ליישב דברי רש"י ד"ל דס"ל דבעברה דשליחות יד לא נעשה פסול מה"ל לעדות ולשבועה, דהשיטה מקובצת בב"מ ס"פ המפקיד [מא, א ד"ה תרגמה] בסוגיא דשליחות יד כתב דשליחות יד ליתיה אלא בפקדון ושמו מוכיח עליו וכדאמר קרא גבי שומרים אם לא שלח ידו והנוטל לגזול ע"ד ליטול כולו או מקצתו או שיחסרנה ולא ישלם לבעליו הוא חייב באונסין כו' והשולח יד בפקדון דעתו ליטול ולחסר הכל או מקצת ע"ד לשלם לבעליה עכ"ל, והובא בקצה"ח (סי' רצ"א ס"ק ב'). וע"ש עוד נ"מ בין שליחות יד דשומרין לגנב וגזלן כו' וכן הא דחדית רחמנא בשומרין לחייב משום שולח יד ע"י שלוחו אינו אלא בשומרים אבל גנב וגזלן פטור ע"י שליח, וכן הביא הקצה"ח לדברי השמ"ק הנ"ל (בסי' שמ"ח ס"ק א') וסיים דבאינש דעלמא אינו חייב באונסין אם הגביה ע"מ לשלם, ועיין בנתיבות (סי' רצ"ב ס"ק ד').

מחנה אפרים הלכות גניבה פרק ב הלכה טז

נ"ב לק"מ דאין הגנב מתחייב אלא בשמתכוין להוציאו מרשות הבעל והיינו דקאמר ש"מ תיקנו משיכה בשומרים וכיון שנתכוון להוציאו מרשות לרשות ה"ז נעשה גנב,

אבל בשם ריטב"א כתב והנוטל לגזול הוא הנוטל ע"ד ליעלה כולה או מקצתה לעצמו או שיחסרנה ולא ישלם לבעלים והוא חייב באונסין כשמשך ע"ד כן ואע"פ שלא חסר והשולח יד בפקדון כו', הנה דעתו ז"ל שמגביה ע"מ ליעול מקצת נעשה גזלן על כולה וזו מדה נוהגת בין בנפקד בין בכל אדם אלא במגביה ע"מ ליעול כולה או מקצתה ע"מ לשלם זהו חידוש בנפקד ונחלקו אי צריך חסרון, אבל אי אפשר לומר כן, והנוטל ע"מ לשלם נמי גזלן הוא וכדאמר צ"ק ס"ב ח' בדלל אחר רואה אני, וכדאמר שם ק"ע ח' וכ"ט ה"מ כיכי דלא יחייב דמי כו', ואע"ג דאינו נפסל מה"ט וכמשי"כ תר"ש ס"ב ח', מ"מ הו"ל גזלן ומתחייב באונסין ואם יש מקום לומר דדעתו לשלם אינו נעשה גזלן מה שנתנם מאתנו, על כל פנים היה מחובתו של רבנו להאריך ולפרש טעמו, ועוד דאמר דש"י דיש בו חסרון

חזו"א איש - חשן המשפט / קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף / עמוד 489
הודפס מאוצר החכמה

גזילה ולא בלשון ש"י, [מיהו לשונם ל"מ כדי אלא נראה דעתם דאע"ג דדיהיב דמי נמי נעשה גזלן זכו דוקא בדיהיב כבר דמי ואיקבע כבר גזילתו אבל קדם דיהיב דמי עומד הדבר שימלך ולא יגזול דלמא יחוס על ממונו, או שימלך ליקח ממקום אחר זה שחדשה תורה בשומר שא"ל חסרון ואינו בכל אדם אבל המגביה ע"מ לגזול ולא ישלם כבר איקבע גזילתו, ואפשר דהשולח יד ע"מ לשלם דעתו שאם יצא בעלים קדם שהחסיר ישיב לו וכן באחר שנטל ע"מ לשלם נמי צרכי איירי והלכך לא איקבע חטאו עדיין, ומיהו בהחסיר כבר אין נפקותא בין שומר לכל אדם ואף אם הגביה ע"מ לגזול רביעית נעשה גזלן על כולה כדין ששלי"מ אף אם דעתו לשלם. ובקצה"ח סי' רנ"א סק"ב, וסי' רנ"ב

חזו"א איש - חשן המשפט / קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף / עמוד 489
הודפס מאוצר החכמה

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן שכה / חז"ד בהפקדתי שומרים עמ' תקל"ט

יב) והנראה דהנה טעמא דלוקח על מנת לשלם לאו גזילה על פי המבואר בתוספות בבא קמא (דף ק"ז ע"ב) בסוף העמוד דכשטוען טענה שחייב בדמי ובאמת הוא ברשותו לא חשיב כפירת ממון עיין שם. והכא נמי כשרוצה לשלם דמי לא חשיב גזול ממון. אולם זה כשישלם תיכף. אבל בגזול עתה לשלם לאחר זמן ודאי חשיב גזלן. דמכל מקום עכשיו גזלן הוא. וגדולה מזה הדין בשואל שלא מדעת דגזלן הוא אף שלאחר שישתמש בה דעתו להחזירה ובעיניי. אך במגביה החביות על דעת שיטול ממנו רביעית ודעתו שבעת נטילתו ישלם. כפי הא באינש דעלמא פטור. דכל עצמו לא נעשה גזלן רק משום שחושב שיטול. וכיון שחישב שבעת נטילתו ישלם לא נעשה גזלן כלל:

